

Torsdag 1. februar, 2007

logg inn

26.01.07

The Emotion Organ

Mind The Gap – kunststipendiat Amanda Steggell på Akademi for Scenekunst, gamle Fredrikstad.

av [Jon Øystein Flink](#)

Ved hjelp av en nyrestaurert og ombygd *Östlind & Almquist* reflekterer kunststipendiat Amanda Steggell over synestesiens muligheter. *The Emotion Organ* er et kunstverk, men også en gadget som egentlig ikke fungerer så innmari bra.

Søk...

Hva er det Duke Ellington, Vladimir Nabokov, Alexander Scriabin, Wassily Kandinski, Franz Liszt, Nikolai Rimsky-Korsakov, Olivier Messiaen og Artur Rimbaud har til felles? Jo, de var alle (eller det påstås at de var) *synestetikere*. Det vil si: Flere av dem, som Scriabin, var sannsynligvis ikke synestetiker, men bevismaterialet er en smule vanskelig å bringe på banen. For hva er synestesi? Jo, det er dette pussige fenomenet at et inntrykk som treffer én sans, for eksempel et visuelt inntrykk, fremkaller en opplevelse av stimulans i et annet sanseområde. To eller flere sanser er koblet sammen, slik at det oppstår samfornemmelser som "normale" mennesker ikke erfarer. Synet av et gitt objekt (eller lesningen av sorte tall og bokstaver), fremkaller klare opplevelser for eksempel av farger, ja ... eller lukter. Toner blir til farger, lukter blir til lyder – høres det morsomt ut? Jeg vil vel heller anta at det er relativt slitsomt, med mindre opplevelsene foregår innen et planlagt avgrenset tidsrom mens man er påvirket av LSD, meskalin eller en av alle de x antall sopper som jo frembringer rus med synestetiske kvaliteter.

Om Amanda Steggell selv er synestetiker, vet jeg ikke, skjønt jeg tror det neppe; men hennes *Emotion Organ*, som undertegnede bivånet i Fredrikstad lørdag 13. januar, er del av et forsknings- og kunstkonsept som inkluderer en imponerende avhandling under tittelen *Mind The Gap – Synaesthesia and Contemporary Live Art Practice*. *Emotion Organ* som setter temaet ut i praksis. I løpet av helgen 13. – 14. januar, disputerte hun seg frem til doktorgrad idet hennes deltagelse i kunststipendiatprosjektet nådde sitt mål. Dørene ble åpnet så publikum fikk høre, prøve og lære om dette prosjektet hun nå har arbeidet med i tre år.

Jeg skal ikke snakke for meget om disputasen eller avhandlingen hennes – altså gjennomgangen av synestesiens kulturhistorie og den teoretiske ballast som Steggell har båret med seg inn i det kunstverket som er blitt *The Emotion Organ* – men jeg vil nok en gang slå fast at det er et imponerende arbeid. Hun skriver ualminnelig godt, og teksten er blitt forbillig lettlest, selv om hun kanskje har en tendens til å gjenta mye av informasjonen. Om *The Emotion Organ*, som var hovedattraksjonen den nevnte helgen, skriver Steggell at det er "the main manifesto of my artistic research. It is a simulacrum machine, a pump organ from 1895 transformed into a new and unique instrument". Hei, stopp en hal – en simulacr ...? Dette kommer vi tilbake til senere. For Steggell har altså bygget noe hun kaller en synestetisk simulakrum-maskin, og det med følgende spørsmål i bakhodet: "Is it possible to evoke, even for a moment, an experience comparable to "true" synaesthesia through art – without resorting to psychedelic drugs?"

Vel, er det mulig? Spør du meg, er svaret nei. Hva Amanda Steggells personlige mening er, er jeg ikke sikker på. Antageligvis er hun i tvil. Hun er iallfall ikke den første i historien til å sette seg fore å konstruere flersanselige kunstverk. Én svært viktig forgjenger som må nevnes er komponisten Alexander Scriabins nå nærmest mytologiske "clavier à lumières" – et fargeorgel som gang på gang nektet å fungere som det skulle, men som i hvert fall var et ærlig forsøk fra komponistens side på å koble musikk til farger. Listen over andre flersanselige kunstverk er selvsagt lang – Steggell kjenner til de fleste, selv om det undrer meg til dels ekstremt at hun ikke bruker plass til å gruble over gastronomien og dens åpenbare relevans i denne sammenheng. Selv kan jeg ikke unngå å nevne John Waters-filmen *Polyester* (1981) der kinopublikum fikk utdelt såkalte "scratch and sniff"-cards og fikk snust seg gjennom hovedpersonen Francine Fishpaws olfaktoriske skjebne. Men om Scriabin og Waters dermed oppnår noe som kan kalles synestetiske erfaringer for mottageren, det er jeg stadig heller i tvil om – for det er jo *inni* hodet dette fenomenet regjerer.

Amanda Steggell har plassert instrumentet *The Emotion*

Organ og dets effekter i et mørkt lokale. Det er snakk om et *Östlind & Almquist*-pumpeorgel anno 1895, restaurert og endret til en 2007-maskin. Oppå orgelet står diverse spraybokser av den typen som brukes til nedtagging av våre bygårder og t-bane-vogner – men disse er ikke fylt med maling, men med forskjellige typer aromastoffer som sprayes ut på utøveren hvis organisten behandler tangentene på bestemte måter. På hver sin side har organisten tre lyshorn med pærer som aktiverer lysstyrke avhengig av anslagsstyrken man gyver løs på tangentene med. Stolen

som musikeren sitter på, er også en bassforsterker som vibrerer under rumpen og durer i publikums ører. Et par-tre meter bak orgelet, står en propellvifte. Dens rotasjonshastighet er også, selvsagt, koblet til orgelet og styres via en computer. Instrumentet kan faktisk også reduseres fra å være et musikkinstrument til en enkel vifte. Men bak orgelet er en lysprojektor, og – igjen, hvis man spiller på den eller den måten – når den sender sitt lys mot viftepropellen, oppstår til dels psykedeliske (man kunne kanskje også si vakre) mønstre som det er vanskelig ikke å se på når de først er begynt å utvikle seg. På forskjellig vis er alle komponentene altså koblet sammen; det forholder seg for eksempel slik at hvis man spiller noen gnureakkorder i et gitt register, projiseres rødt lys mot viften, og med ett sier det ssss fra den ene sprayboksen, og en odør av regnskog frigjøres og viftes i ansiktet på organisten, og deretter mot publikum.

Som publikummer får man altså ikke en helt total og riktig opplevelse av det som er hensikten med *The Emotion Organ* – en falsk (eller kunstnerisk) totalsanselig opplevelse. Simulakrum-maskinen er bygget for å spille på, først og fremst, noe Steggell selv innrømmet i sin prosjektintroduksjon. Likevel, i sin tekst om "verket", skriver hun at intensjonen med *The Emotion Organ* er minst tredelt: 1) Det er et konseptuelt verktøy som skal generere praktisk, kunstnerisk arbeid, utvikle ferdighet, kunnskap etc; 2) nettopp et "_performance instrument for virtuoso players_"; og 3) et kunstobjekt som utgjør ideer om synestesi i kunst både i fortid og i nåtid. Det synes derfor rimelig å diskutere følelsesorgelet på alle disse tre premissene.

Den nyrestaurerte og ombygde *Östlind & Almquist*-en ble da også brukt nettopp som konsertorgel denne lørdags ettermiddag. Først satte Amanda steggell seg selv ved tangentene, deretter var det fjorårets spellemannsprisvinner i kategori samtidsmusikk, Nils Henrik Asheim, Norges aller fremste orgelimprovisatør, som fremførte en improvisasjon. steggell kunne fortelle oss at hun ikke var en musiker – men det behøvde hun vel egentlig ikke å påpeke, for særlig musikalsk var ikke hennes minikonsert. Det lød rett og slett irriterende og lurvete det hele: Lange tette akkorder uten noen som helst strukturell retning ble liggende i rommet. Men på den annen side er steggelltross alt instrumentets bygger, og hun maktet visse å demonstrere hva og hvordan orgelet skulle trakteres for å frembringe stilige lyseffekter på propellen, og hun var flink nok til ikke å forgifte lokalet fullstendig med de forskjellige odørene.

Så var det Nils Henrik Asheim sin tur; og nå oppstod i det minste en musikk som var noenlunde variert, med små motiviske bevegelser som nærmet seg et treklanklingende bevegende sentrum. Etter hvert utviklet han improvisasjonen ut i en litt monoton stillstand, og et spedt forsøk på å spille kjappe og virtuose løp ble forlatt til fordel for en vag, mørk avslutning. Men jeg mistenker egentlig at det var instrumentets begrensede klanglige egenskaper som meldte sin ankomst, og ikke Asheims utilstrekkeligheter. For selv om Steggell har påført et elektronisk, analogt lydfilter i instrumentet, er det egentlig lite som skiller den originale pumpeorgellyden fra noe "nytt". De litt distanserte bzzz-e-lydene og de lett perkussive elementene, er langt i bakgrunnen og overskygges totalt av den tradisjonelle orgellyden. Nå er det selvsagt ingenting galt med den tradisjonelle pumpeorgellyden, men noe dynamisk og interessant soloimprovisasjonsmateriale gir den ikke. Pumpeorgler av denne typen duger s'gu fint til å kompe visesangere med, og som soloinstrument kan det lyde fint både å spille valser og tangoer på, salmer og ... ja til og med polka – men dessverre er det også sånn at denne type "tradisjonell" musikk ikke genererer like spektakulære lukt- og lyseffekter som det å spille lange clusterer gjør det. Altså er det, etter min oppfatning, en kjensgjerning at det orgelet Steggell har laget, egentlig ikke er forbedret, men kanskje rett og slett blitt ødelagt som et "performance instrument for virtuoso players".

At orgelet i sin helhet, hvordan det er satt opp og fremstår, er vakkert, er det imidlertid liten tvil om. Hadde jeg selv vært i besittelse av en villa med stor, mørk kjeller, hadde jeg mer enn gjerne installert et lignende oppsett der nede. Der kunne jeg sittede og spilt, med en hvit maske foran det deformerte ansiktet mitt, og lidd og drømt om vakre sopraner som aldri kom til å akseptere min kjærlighet. Amanda steggellhar på denne måten lyktes i å lage en storartet installasjon, ja en diger filmrekvisitt, kunne man si – en drøm av et instrument. Men også på dette nivået har instrumentet sine svakheter. I kraft av å henvende seg til synssansen evner *den roterende lyseffekten* å stjele mesteparten av oppmerksomheten når den først er i sving. Den er virkelig vakker, men når fem minutter er passé slår det en at det også finnes mange vakre screen-savere, med den samme evinnelige variasjonen av vibrerende lysmønstre. Pink Floyds lysshow var også noe som falt meg i tankene, og jeg vet ikke hvorfor, men Pink Floyds überestetiske gigantkonserter har aldri appellert til meg – og det gjør da heller ikke Steggells propellvifte, i lengden.

Det ble, sympatisk nok, åpnet for at publikum fikk teste *The Emotion Organ*, men da stod jo alle publikummerne rundt orgelet og pratet og sullet og tullet. Det var dermed ikke så lett å forsøke å sette seg i transe, og på en eller annen måte bli hypnotisert inn i de forskjellige sanseintrykkene man skal

kunne ta del i som utøver. I mengden av verker og kunstnere som har inspirert *The Emotion Organ's* tilblivelse har jeg blant annet nevnt Scriabin. Jeg var for øvrig sånn passe stolt av å kjenne et annet verk som steggeltrekker frem, nemlig Philip K. Dicks sci-fi-roman *We Can Build You* fra 1972. Det er en svært underholdende bok, mildt sagt, og handler om Louis Rosen, hans kolleger og familie i MULTIPLEX ACOUSTICAL SYSTEM OF AMERICA – en orgel-fabrikk – som bygger og selger blant annet The Rosen WOLFGANG MONTEVERDI electronic organ, med "seven hundred-thousand possible tone combinations, some never heard by human ears" – orgler de påstår er klart bedre enn konkurrentenes, for eksempel The Hammerstein Mood Organ og The Waldteufel Euphoria. Disse fiktive instrumentene, som definitivt fungerer som narkotika for de som spiller på dem, er selvsagt umulig å komme i nærheten av i virkeligheten (iallfall foreløpig) – og etter bare noen få kapitler av Dicks roman viser det seg at disse orglene har gått av moten. Våre helter setter seg heller fore å produsere noen temmelig ambisiøse simulakra (der var det ordet igjen). Jeg-personen forklarer hva "the simulakra" er med følgende setning: "the syntetic humans which I always thought of as robots; they're used for Lunar exploration, sent up from time to time from the Cape". Romanpersonene makter å frembringe nær sagt perfekte simulakraer av Edwin M. Stanton og Abraham Lincoln. Kjenner av Star Trek, Alien-filmene, Battlestar Galactica-serien (som går på NRK2 og anbefales!) er nok heller ikke helt ukjent med simulakraer. Det vi snakker om her, er noen slags roboter som er så like mennesker at vi ikke ser at de er uekte – altså noe ganske annet enn slike støvsuger-roboter som preget sci-fi-forestillingsverdenen på syttitallet og bakover. De som har lest sin Deleuze og sin Baudrillard (jeg påstår ikke at jeg akkurat har forlest meg på dem selv) er nok heller ikke helt fremmede for simulakra-begrepet, forøvrig. Men uansett: Hva som gjør *The Emotion Organ* til en simulakrum-maskin, er jeg likevel ikke blitt helt klok på. Det er vel noe jeg har misforstått, men jeg forstår ikke helt hva det er som "simuleres". Det originale orglet? Eller vent nå litt ... er det kanskje synesthesien? Ja, for pokker, det er det selvsagt ...

Hvordan kan et svensk pumpeorgel, en projektor, en propellvifte og noen dufter til sammen simulere en synestetisk opplevelse mer enn, ja, si et besøk på Theatercafeen? Der får du da en lys levende strykerkvartett, bestikk til å ta på, odører fra alskens retter (og parfymen), visuelle inntrykk så det holder, mat å spise og god drikke ... you name it, men igjen, dette er faktisk heller ingen synestetisk opplevelse som sådan. Jeg tror rett og slett ikke på at man en gang kan komme i nærheten av en "sann" synestetisk opplevelse via kunstverk. Og det hjelper ikke at steggell_sier_ at du kanskje kan det, at hun skriver (som sagt: svært godt) om det, og instruerer oss til å skjønne det. For dette er et kunstverk, eller et kunstprosjekt, som mener mye, vil mye, men som også er og blir en gadget, en "morsom" idé som egentlig ikke fungerer så innmari bra.

